



V.L.A.C.K.

Vrij Laboratorium voor autonome cultuur en kunst

Vrijstaat Amsterdam in de Sluispolder

Inleiding

Eind 2010 heeft de gemeente A'dam een 'schouw' uitgevoerd inzake de vraag welke bouwprojecten als gevolg van de crisis niet uitgevoerd kunnen worden. Een groot aantal herontwikkelingsprojecten in diverse stadsdelen is daarbij op de lange baan geschoven of geschrapt. Zo ook de woningbouw op het Zeeburgereiland. Op het deel dat Sluisbuurt wordt genoemd zal in de komende 10 jaar niet gebouwd worden en is voorgesteld dit te vullen "met tijdelijke functies en organisch groeien" onder de noemer "Vrijstaat Amsterdam". Dit initiatief van wethouder Maarten van Poelgeest heeft vooralsnog niet geleid tot gemeentelijke besluitvorming en komt in 2011 opnieuw op de agenda.



Sluispioniers

De uitdaging een stap te zetten in de richting van een *tijdelijke vrije zone* in Amsterdam is door een groep mensen aangegrepen om door het bundelen van woord en daad een totaalplan voor een dergelijke zone samen te stellen. Deze Sluispioniers hebben zich ten doel gesteld om een groot stuk vlak land in de Sluispolder op het Zeeburgereiland in gebruik te nemen voor een periode van 10 jaar om daar invulling te geven aan een '*temporary autonomous zone*'. Een gebied waarin fantasievolle bouwsels tot stand komen, waar uitvinders, vrijdenkers, kleine ondernemers, vaklui, vuile handen kunstenaars, internationale gasten, kortom de homo ludens naar hartelust kan experimenteren, waarin wonen en werken in nieuwe vormen en disciplines complementair aan elkaar zijn maar waar bovenal een ongekende (ontmoetings)plaats voor cultuur, kunst en kleinschalige natuurlijke groei in Amsterdam wordt neergezet. Een kleurrijk, dienstig en productief *pauzeland*, dat langzaam vormgegeven wordt door de initiatiefnemers in interactie met de omliggende buurten, dat vooraf geen blauwdruk geeft van een eindbeeld maar dat het proces, ontwikkeld door de participanten zelf, prioriteert.

De noodzaak van een speelveld

Op basis van 'blueprintplanning' werden in de 20^e eeuw gebieden en steden op grote schaal volgens een vastomlijnd plan ontwikkeld. De maakbaarheidsgedachte voerde de boventoon en voorzag gebieden en steden van alleen de noodzakelijke voorzieningen, waarbij de overheid als initiator fungeerde en het initiatief van burgers met bottom-up-projecten, speelvelden en tijdelijke nederzettingen werd uitgesloten.



V.L.A.C.K.

Het verlangen naar een stad, gebaseerd op andere, nieuwe waarden dan die van de homo economicus is onmiskenbaar aanwezig in het actuele discours over ruimtelijke ordening. Met V.L.A.C.K. willen wij een rol spelen in deze ontwikkeling en ruimte scheppen voor de opgejaagde homo ludens. Daartoe introduceren we het begrip CPS: Collectieve Particuliere Stedenbouw. Hierbij wordt uitgegaan van wat de mensen zelf willen en dat vormt het ontwerpproces. Een proeftuin voor innovatief burgerschap. We gaan op zoek naar kansen voor een nieuw duurzaam Amsterdam op basis van de culturele kracht van de stad, waarbij de nadruk ligt op ontwerpend handelen via kleinschalige praktijk en waarbij de traditionele ontwikkelingswijzen volledig worden losgelaten. De interventie die V.L.A.C.K. wil maken is gebaseerd op een schreeuw vanuit de subcultuur en zal bestaande, nieuwe en lokale initiatieven stimuleren en koppelen aan spontaan gebruik. Deze ontwerpwijze leidt tot onvoorziene en soms paradoxale gebeurtenissen maar altijd tot een vitale invulling van de publieke ruimte, soms in samenhang met een potentiële toekomstige ontwikkeling soms compleet los daarvan. Zo kunnen braakliggende terreinen tijdelijk weer teruggegeven worden als commons (gemeenschappelijk beheer) aan de Amsterdammers om een experiment te starten in gebieden die tot nu toe meteen vergeven werden.



Visie

Een tijdelijke functie voor een gebied in transitie waarin spontaan ontwikkeld wordt en er sprake is van 'slow urbanism'. Stap voor stap wordt het bouwen opnieuw verkend als expressie en cultuuruiting. De Sluispioniers streven naar extreme functiemenging en benaderen het terrein als een erf, als een dynamische speelplaats. Een geheimzinnige uithoek waarin samengewerkt, uitgewisseld en gepresenteerd wordt en ontmoeting, synergie en experiment als leidende principes worden genomen. Een flexibel, spannend en onvoorspelbaar gebied, economisch duurzaam en met veel ruimte voor idealen. Monofunctionaliteit en – architectuur zijn taboe. De gebruikers geven gezamenlijk vorm aan de inrichting van deze opgespoten vlakke en financieren hun zelf ontworpen paviljoen. Iedereen is mederegisseur en besluit mee over individuele wensen en gemeenschappelijke belangen. Simpele en efficiënte architectuur worden doorsneden met sprookjesachtige, futuristische of onwerkelijke elementen, waarbij respect voor elkaars diversiteit en eigenaardigheden geen issue is en waarbij maximaal ruimte is voor ieders inbreng en specifieke kwaliteiten. De fantasierijke bouwsels, het festivalterrein en de 'Kampement de Tijdelijkheid' (zie bijlage) zullen de nieuwsgierige Amsterdammer of bezoeker uitnodigen tot het ervaren van een prikkelende artistieke meerwaarde waarbij telkens het culturele, intellectuele of emotionele hart wordt aangehaald. Het wordt een *bivak* waar initiatiefrijke Amsterdammers zich uit kunnen leven en tegelijkertijd een plek voor Collectieve Particuliere Stedenbouw. Er wordt kleinschalig ontwikkeld op basis van sociale samenhang en duurzaamheid. Er is sprake van ontwikkelend beheren en vernieuwend financieren. Bij oplevering is het terrein klaar voor permanente verandering onder invloed van gebruik.



V.L.A.C.K.

Autonomie

Een redelijke mate van autonomie of zelfbestuur, c.q. het recht van een individu of een gekozen bestuur om eigen verantwoorde beslissingen te nemen, is een voorwaarde. Het gaat V.L.A.C.K. daarbij niet om totale onafhankelijkheid of zelfvoorzienendheid, het gaat erom binnen de grenzen die de omgeving biedt de kwaliteit te benutten om het eigen en omringende leven zoveel mogelijk vorm te geven. Zonder dat de vrijheid van de één de ander beperkt en waarbij de kansen van alle betrokkenen worden vergroot. Duurzaamheid en sociaal kapitaal worden ter discussie gesteld, waarbij echter maximale vrijheid en ruimte voor het individu geen beperking opleveren om te kunnen samenleven en samenwerken, niet alleen onderling maar ook met externen. Op deze wijze ontstaat de mogelijkheid voor de Sluispioniers om alternatieven te ontwikkelen die uitreiken boven het individuele belang en zelfs een maatschappelijke betekenis hebben. De ruimtelijke en organisatorische ingreep die V.L.A.C.K. nastreeft gaat uit van een continu veranderend concept zodat mensen zelf hun ideeën kunnen visualiseren en uitvoeren op een tijdelijk in onbruik geraakt stuk land. Een *vrij oord*, een *duurzaam speelveld*, waar ontmoeting ontstaat tussen de mensen die spelen, de mensen die willen gaan spelen en de mensen die het spel willen gaan zien.



Organisatie

De vereniging V.L.A.C.K. wordt opgericht, het bestuur dat primair uitvoerend is, wordt gekozen door alle deelnemers. De deelnemers zijn verplicht lid van de vereniging en hebben de vooraf vastgelegde visie onderschreven. Frequente bijeenkomsten geven vorm aan het beleid en de noodzakelijke werkzaamheden die daaruit voortkomen. Er worden separate werkgroepen ingesteld die zich bijvoorbeeld bezighouden met sociale controle, bouw en veiligheid, toelating en werving, evenementen en tijdelijke verhuur, financiën en verantwoording, en tot slot slim en opbouwend beheer. De vereniging houdt kantoor op het terrein en werft fondsen en genereert inkomsten om te investeren. Indien er winst ontstaat wordt collectief besloten hoe daarmee wordt omgegaan. De vereniging sluit met de gemeente een overeenkomst voor 10 jaar en wordt hoofdhuurder.

Het grit

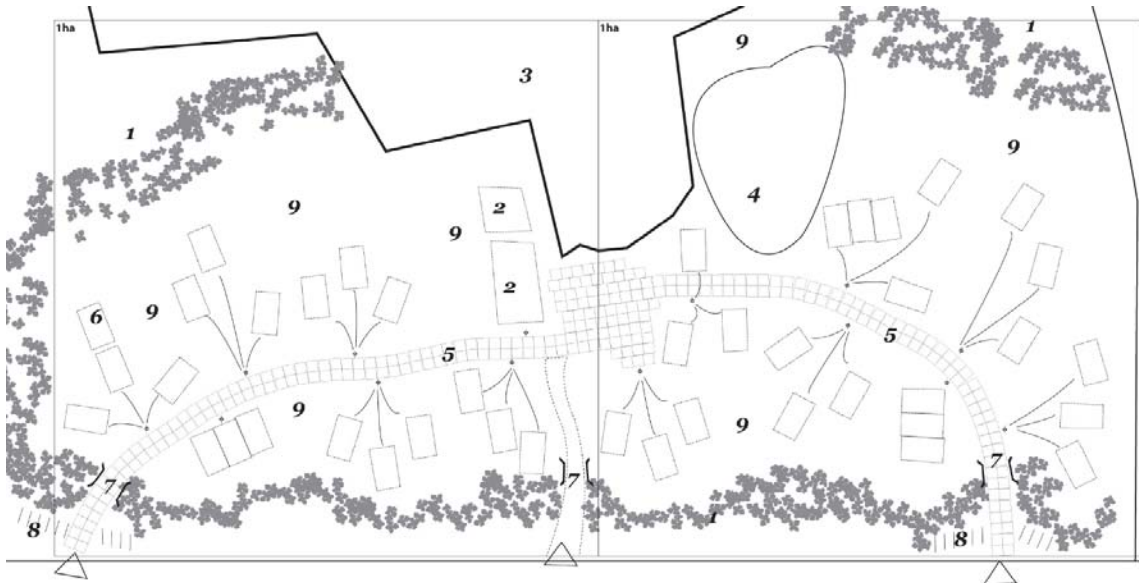
De basis lay-out en de inrichting van het terrein zijn gebaseerd op een fractal, een patroon dat opgebouwd is uit delen die min of meer gelijkvormig zijn met het patroon zelf. Een krullende, meanderende hoofdader met uitwaaierende zijtakken als infrastructuur, waarbij elke zijtak uitmondt in een cluster van 3 woon/werk



V.L.A.C.K.

eenheden. Op deze wijze hangt elk gebouwtje of kavel als een juweel aan een ketting. De aders, bestaande uit gefundeerde stelconplaten, zijn minimaal 4m breed en evenwijdig aan deze aders lopen afgesloten kanalen mee voor leidingen en bekabeling.

Elk cluster heeft een plug-in voor elektra, water en internet en maakt onderling afspraken over alle praktische zaken als gedeelde ruimtes, brandveiligheid en geluid.



Bouwrichtlijnen

Er wordt zoveel mogelijk gemikt op een 'welstandsvrije buurt', in eerste instantie zijn er geen specifieke eisen voor de hoogte, grootte en materiaalkeuze voor de door de deelnemers zelf te bouwen woon/werk paviljoens. Daarentegen worden alle bouwplannen gepresenteerd en besproken in de groep.

Toren, laswerkplaats, infocentrum, eco-gebied, gemeenschapsruimte, woonhuis, groeituin, kantoor, sauna, restaurant, glashuis, zwembad, activiteitenplaats, café en timmerwerkplaats bestaan direct naast elkaar

De constructies moeten in relatief korte termijn te bouwen zijn en bij voorkeur snel meegenomen of afgebroken kunnen worden. De nadruk ligt op bijzondere constructies met pittoreske en experimentele uitstraling, gebouwd met milieu verantwoorde materialen. Plaatselijke versoepeling van de regelgeving is een relevant ingrediënt. Het groene karakter blijft overheersen.





V.L.A.C.K.

Voorzieningen en projecten

De entree van het terrein leidt naar een centraal plein, het hart van de vrijstaat. Aan deze groeikern raken een aantal centrale elementen zoals voorzieningen en publieksgerichte ruimten. In Kampement de Tijdelijkheid betaal je meer als je langer blijft, kortstondig projectmatig of inhoudelijk werken is daar het motto. Het café/restaurant biedt je een maaltijd voor 10 euro; op gezette tijden is het informatiecentrum open voor jan en alleman en de multifunctionele ruimte is altijd te huur voor aansluitende en bijzondere culturele projecten. Gemeenschappelijk sanitair staat verspreid over het terrein, kleine vuurplekken geven zwarte nachten vorm. De camping en het belendende manifestatieterrein zijn gastheer voor nieuwe festivals, de incidentele buitenbioscoop en talloze tijdelijk aanhakende projecten als de Mobile Spa.



Ecologische thema's

In de *vrijstaat enclave* wordt de ecologische voetafdruk geminimaliseerd. Elke participant handelt analoog aan de natuur, pure exploitatie, winst oogmerk en achteloosheid worden uitgesloten. Er is bijzondere aandacht voor:

- een kleinschalige biogas installatie en duurzame wind & zonne energie
- een recyclebare of bio-afbreekbare materiaalkeuze
- het bevorderen van 'vegitecture', het gebruik van planten en begroening als bekleding, bescherming, isolatie, voedsel en waterzuivering
- stadslandbouw en moestuinen (nutstuinen)
- reductie van verwarming door goede isolatie en zonne-oriëntatie
- de begroening van de aders, klusters en kavels door groeiframes met bramen, wilgen en afwatering (slootjes)
- autoluw wonen en werken
- het bevorderen van stedelijke fauna

Sociale aspecten

Sociale cohesie in de groep voert een stuwende boventoon. Collectiviteit, solidariteit saamhorigheid en publieke toegankelijkheid vormen de peilers van het beleid. Sociaal en politiek engagement zijn relevant voor de doelgroep.

In het *proefveld* is volop aandacht voor meedenken en meebeslissen, maar ook voor het ontwikkelen van:

- gemeenschapsvorming, groepsverband en betrokkenheid van ieder
- groepseconomie en zelfbeheer op basis van eigen eigen verantwoordelijkheid
- informatievoorziening en demonstraties
- het leren, het werken en het eigen initiatief
- plekken voor ontspanning, ontmoeting en inspiratie
- continue interactie met buurt, stad en land
- samenwerking met andere maatschappelijke partners



V.L.A.C.K.

Gedeelde verantwoordelijkheid voor het speelveld zorgt ervoor dat in- en externe gebruikers onderling elkaar tegenkomen en verbintenissen aangaan, waardoor er synergie op cultureel, maatschappelijk en sociaal vlak plaatsvindt en de collectieve capaciteit tot handelen wordt vergroot.

Groei en geleidelijkheid

De vrijplaats is een toonbeeld van 'stedenbouw van onderop'. De rol van de overheid is geminimaliseerd. Onderzoekers en wetenschappers volgen de ontwikkeling, 'searchen', leren, doen verslag en meten bevindingen met ontwikkelaars, beleidsmakers en architecten. Aanvankelijk is niet alle ruimte ingevuld, langzaam volgt de bebouwing als hoop in de crisis en als opmaat naar de nieuwe tijd. Via stapsgewijze, organische werving en selectie worden nieuwe deelnemers toegelaten, waarbij het terrein langzaam verkaveld en ingericht wordt volgens de gekozen fractal. De ervaring leert dat drastische groei tot complicaties leidt en de collectiviteit benadeelt. We beginnen met 2 hectare terrein en willen uitgroeien tot 10 hectare. Het maximale groeitempo wordt zodanig vastgesteld dat bij een 10 jarige overeenkomst het terrein in 3 jaar tijd met ruim 30 permanente personen wordt ingevuld. Op deze wijze is er altijd ruimte voor de bewoners en gebruikers om dit nieuwe stedelijke raamwerk met authentieke vorm en betekenis op te laden.



Uitstraling

V.L.A.C.K. is een *wissel-emplacement*, een '*project in residence*', een *ministad in permanente transitie*, waarbij de deelnemers uitwisselen met internationale gasten en bezoekers.

V.L.A.C.K. richt zich niet alleen op de interne gebruikers maar gaat verbintenissen aan met projecten zoals het nieuw te ontwikkelen Klein Zeeburgereiland (voormalige RI Oost), of in de omliggende gebieden IJburg en de Indische buurt. De meerwaarde zit besloten in

- de nieuwe vormen van wonen en werken
- de ontgonnen vrijheid binnen een stramien
- de culturele projecten
- de opgeleverde vakproducten
- de lessen die getrokken kunnen worden voor de Open Stad, de Spontane Stad,
- de impulsen voor de stedenbouw
- de bijzondere eigentijdse veranderingsprocessen

En tot slot het uitvinden van een nieuwe stedelijkheidsstrategie die we voor nu hebben geduid als Collectieve Particuliere Stedenbouw.



V.L.A.C.K.



De Sluispioniers:

Arlette van Laar
Bart Sabel
Bart Stuart
Bonni
Cai van Hoboken
Calanne Moroney
Ed Vossen
Hay Schoolmeesters
Hessel Dokkum
Jaap Draaisma
Jet van Heteren
Klaar van der Lippe
Oscar Prins
Ruud Panhuijzen

